

Виставка «Лейстровий козак та його скарбівня (з Шевченкових та Кулішевих реліквій)» як спроба побудови тематичного різновиду – виставка-музей

«Голубчику любесенький, щира душа козацька, Василь Васи́лівич!..», -так звертався до відомого колекціонера і мецената В.Тарновського-молодшого художник Г.Честахівський, передаючи для майбутнього національного хранилища (музею) особисті речі та офорти Тараса Шевченка. Мистець знав, що віддає ті скарби до надійних рук - подвижницька збиральницька діяльність колекціонера і тепер викликає повагу і захоплення. Проте цілі десятиліття його праця по систематизації, вивченню і популяризації зібраного доробку Шевченка та й загалом українки, якщо не замовчувалась, то піддавалась перекрученням. 1999-го року в Державному (нині Національному) музеї Тараса Шевченка було розгорнуто виставку «Лейстровий козак та його скарбівня (з Шевченкових та Кулішевих реліквій)», що присвячувалась пам'яті видатного українського колекціонера В.Тарновського (1837-1899). Того ж року – року сторіччя від часу смерті Тарновського – відзначалось і два ювілеї: 185-річчя з дня народження Тараса Шевченка та 180-річчя - Пантелеймона Куліша. Зрозуміло, що такий збіг не міг не вплинути на концепцію виставки, для якої було відібрано лише такі матеріали, які найяскравіше розкривали взаємини, творчість, громадську діяльність визначних діячів української культури.

В експозиції виставки було представлено близько 200 експонатів з фондів Державного музею Т. Шевченка, Київського літературно-меморіального будинку-музею Т. Шевченка, Національного художнього музею України, Чернігівського художнього музею, Чернігівського історичного музею імені В. Тарновського, Чернігівського літературно-меморіального музею – заповідника М.Коцюбинського, а також матеріали із приватних збірок В. Яцюка, В. Романцака, К. Ягодовського.

Відомо, що виставки як різновид музейної роботи можемо поділити за темами, характером використаних матеріалів і навіть способом подачі експонатів, тобто художнім вирішенням концепції виставки на кілька основних видів:

- художні виставки (твори живопису, графіки, скульптури і т.п.). Сюди ж відносимо і виставки, присвячені народній творчості;
- виставки документів і матеріалів (світлина, листування, інші предмети документального характеру);
- виставки книжкових видань;
- у 20-40 роках ХХ ст. були досить популярними літературно-художні виставки, присвячені певним датам. З часом цей різновид трансформувался, почасти ставши прерогативою експозицій літературно-художніх музеїв, почасти конкретизувавшись до, сказати б, стилістично чистого певного виставочного різновиду.

Інколи, відповідно до концепції виставки, ці різновиди можуть бути частково поєднані. Скажімо, виставки документів і матеріалів доповнюються книжковими виданнями, іноді меморіями, а при потребі – для увиразнення розкриття головної теми – і кількома творами, що складають образотворчий ряд. Бувають випадки у практиці музейної виставкової роботи, коли, зважаючи на кількість та різноманітність використаних матеріалів, потрібно говорити не про поєднання ознак виставкових різновидів, а, власне, про їх концептуальний синтез, що приводить до народження і виокремлення ще одного різновиду – виставки-музею (до якого близькі виставки культурологічного характеру).

Спробою її підготовки і стала виставка «Лейстровий козак та його скарбівня (з Шевченкових та Кулішевих реліквій)», підготовлена науковцями Державного музею Т.Г.Шевченка. Автором концепції виставки був В.Яцюк. Завдяки залученому комплексу експонатів вона стала явищем, яке дало поштовх до порушення багатьох питань наукового, культурологічного, просвітницького характеру. Нагадаю, що на виставці було представлено 10

живописних творів, 29 творів графіки, 9 – скульптури, 11 меморій Тараса Шевченка, 75 книжкових видань та каталогів, 30 світлин, понад два десятки давніх листівок, ряд листів.

Твори образотворчого ряду слугували розкриттю теми взаємодії Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, Василя Тарновського в царині вітчизняної культури. Своєрідними портретами-символами в експозиції були:

- портрет В.Тарновського пензля Андрія Гороновича;
- портрет Т.Шевченка роботи Іллі Рєпіна;
- портрет П.Куліша, написаний Тарасом Шевченком;
- а також виконана Пантелеймоном Кулішем копія автопортрета Тараса Шевченка 1848-1850 рр.

Представлені графічні твори Тараса Шевченка, водночас, розповідали про місця перебування знаного колекціонера («В Потоках», 1845; «Комора в Потоках», 1845) і давали можливість при потребі робити акценти на таких підтемах як «Шевченко-художник» (і ще конкретніше – «Україна у творчості Шевченка», «Творчість Шевченка періоду заслання», «Шевченко-офортист»).

Ряд експонатів дозволив виокремити тему вшанування пам'яті видатних діячів культури. Для прикладу: на виставці експонувався барельєф Т.Шевченка, створений В.Тарновським для хреста на могилі поета. Хрест було виготовленого коштом збирача.

Тут же згадаємо про розділ «Історія формування і дослідження колекції В.В.Тарновського та музею його імені». Ряд світлин представляв портретну галерею діячів, причетних до цієї великої справи (Ганна Барвінок, Василь Горленко, Опанас Сластьон...). Нагадаємо, що саме останній після смерті колекціонера подарував музеєві скульптурні погруддя Тараса Шевченка роботи В.Беклемішева та Ф.Балавенського, що також експонувались на виставці. Ще один розділ виставки складали прижиттєві видання творів Шевченка й Куліша аналогічні тим, які зберігалися в колекції В.Тарновського (більшість автентичних примірників загинула в роки II світової війни), та всі відомі каталоги й видання Музею українських старожитностей, які можуть прислужитися для подальших наукових досліджень, уточнень. Експонувались і неопубліковані ще листи Ганни Барвінок до Іллі Шрага, в яких знаходимо інформацію про взаємини Шевченка й Куліша і долю їхньої спадщини.

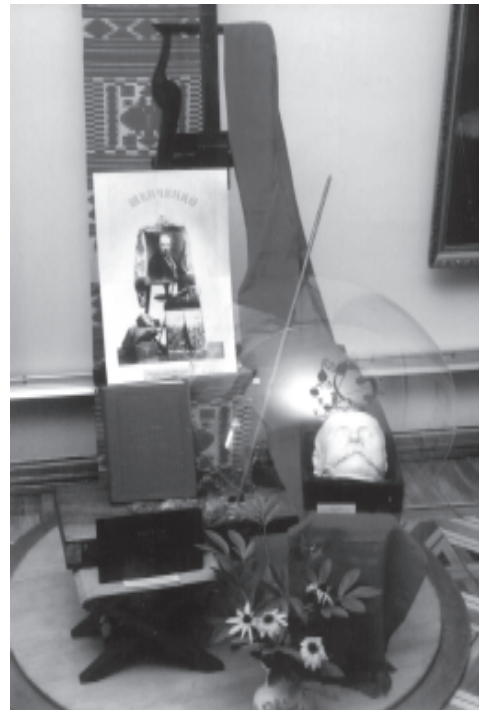
Увиразненню окремих тематичних експозиційних частин сприяли презентовані давні листівки з колекції В.Яцюка.

Що ж до представлених на виставці світлин, варто наголосити, що саме одна з них – інтер'єр Музею українських старожитностей В.В.Тарновського (Шевченківський відділ), 1903, Чернігів – спричинила вдавання до власне музейного підходу в побудові експозиції виставки: вдалося частково відтворити фрагмент первісної експозиції Шевченківського відділу Музею українських старожитностей В.В.Тарновського, якою вона могла бути між 1902-1914 рр.

Так само ознакою переважно музейних експозицій, властивою здебільшого для літературно-меморіальних музеїв, є представлення великої частки особистих речей. Навдивовижу вдалим з художньої точки зору став своєрідний центр експозиції: відтворена із Шевченкових меморій композиція, яку свого часу скомпонував Василь Васильович Тарновський для фронтиспису першого каталога колекції (1893). В одному із відгуків у пресі про цю виставку згадану композицію було названо своєрідним серцем виставки.

Зауважимо, що підготовлений текстово-анотацийний матеріал за об'ємом і специфікою також відповідав тематичному різновиду – виставка-музей.

Було підготовано каталог виставки, що став унікальним і раритетним виданням (тираж – 10 примірників).

Центр експозиції